

Олена ЛЕВЧЕНКО

Срібна “МОЛОДІСТЬ” в залізних обіймах

XXV Київський фестиваль “Молодість” проходив у рік сторіччя кіно, коли десята муза на правах ювіляра почувала до себе посилену увагу з боку світової громадськості. В той самий час, зважаючи на похилий вік ювіляра, ніхто не відзначав його особливого розквіту сьогодні. Швидше, навпаки, в звуки святкових феєрверків впліталися поминальні дзвони за колишньою славою, величчю, гуманізмом. І Київський фестиваль відобразив усе: і свято, і колишню славу, і поминальні дзвони, які в цьому разі мали страшний і конкретний зміст: де б у т і в у к р а ї н с ь к о м у х у д о ж н ь о м у к і н о н е м а. Не могли не позначитися на обличчі фестивалю і ті проблеми - економічні, політичні, культурні - на перехресті яких стоїть Україна сьогодні і в зв'язку з якими фестиваль кожного року опиняється перед дедалі гострішим питанням: бути чи не бути.

Отже, проблема перша, економічна. Міжнародний кінофестиваль в Україні, який не тільки представляє її обличчя в очах світової культурної громадськості, а й може дати можливість широких міжнародних зв'язків, - цей фестиваль існує завдяки старанням маленької групи ентузіастів на чолі з Андрієм Халпахчі. Уже на першому етапі роботи - залученню якщо не найкращих, то найпоказовіших для такого типу фестивалю картин, київський огляд прирікається на певну випадковість. Ось як пояснює цю ситуацію Андрій Халпахчі:

- Кожен фестиваль має своїх селекторів, тобто людей, які займаються відбором. У нас на фестивалі був Ганс Шлегель, який вже багато років працює для Берлінського фестивалю в регіоні Східної Європи. Він регулярно приїздить до цих країн, знає і розуміє стан їхнього кінематографа. На жаль, ми таких можливостей не маємо. Це пов'язано з фінансовими труднощами. Ми надсилали до кіноінституцій різних країн наш регламент та наші заявки і від них отримували пропозиції. Ми передивилися багато відеокaset, але не завжди це було краще, що є у світовому кіно.

Однак навіть людина, яка ніколи не стикалася з фінансовими та організаційними проблемами кінопоказів, буде вражена кількістю фільмів, представлених на фестивалі: 90 в конкурсі, 104 в інформаційній програмі. Хто не віддасть належне організаторам фестивалю? Список спонсорів нараховує 30 організацій, серед яких 9 посольств, 3 іноземних культурних центри, 9 іноземних компаній та фондів. Організатори змогли заручитися підтримкою справді міжнародного загалу. Проте це зовсім не означає, що події нашого бурхливого життя, які вирували за бортом фестивалю, не порушували спокою його кают. Спокій кают корабля “Академік Глушков”, де жили учасники та гості фестивалю, було порушено, коли він почав відходити від берега, демонструючи серйозні наміри залишити гостинний Київський порт. Це було одним із наслідків того, що на той час Міністерство культури і не думало виконувати взятих на себе фінансових зобов'язань. Але, зрештою, це проблеми,

які лягли на організаторів. Вони серйозно не позначилися на самопочутті гостей, учасників, преси та глядачів. І не вони (проблеми) визначають обличчя фестивалю, який цього року від FIAPF (Міжнародної федерації кінопродюсерів) отримав статус міжнародного фестивалю студентських та перших фільмів молодих кінематографістів.

Щоб зрозуміти, чим є фестиваль сьогодні, а він сьогодні є досить незвичайний структурно, необхідно торкнутися певних історичних та політичних аспектів його виникнення та розвитку. Він народився 1970 року на факультеті кіномистецтва Інституту театрального мистецтва імені І.К.Карпенка-Карого, факультеті, який було відкрито на підході хрущовської “відлиги” 1961 року, коли гостинно відчинений для молоді дружніх країн ВДІК вже досяг критичної концентрації іноземних студентів і українська столиця разом з іноземними гостями отримала право на власну кіношколу (яка кіношколою в повному розмінні ніколи не була, бо з часу заснування і до сьогодні є лише факультетом інституту театрального мистецтва). Київський кінофакультет відтворював принципи ВДІКу в організації навчального процесу і зберігав співвідношення провінції та центру. На 60-ті роки припадає розквіт ВДІКиївського фестивалю студентських фільмів. 1970 року відбувся перший фестиваль у Києві, спочатку як місцевий, республіканський, а через чотири роки тут уже вітали ВДІКиївські стрічки, серед яких були студентські роботи Вадима Абдрашидова, Карена Геворкяна, а в наступні роки - Костянтина Лопушанського, Юрія Мамина,

Іраклія Квірікадзе, Юріса Поднієкса, Джангіра Файзієва, Серіка Апримова та багатьох інших, тоді ще молодих і нікому не відомих кінематографістів. Фестиваль набував розмаху, авторитету і перетворювався на Всесоюзний.

На той час студентські спроби робилися, починаючи з II курсу (II курс - німий ігровий етюд, III курс - звукова курсова робота, IV курс - диплом). Так було до 1991 року, коли на Україні існу-

вав як самостійне кіно-об'єднання, де, в разі успіху першого фільму, режисер отримував би право і можливість дальшої роботи. За рік на "Дебюті" вдавалося випустити біля десяти короткометражних фільмів. Частина з них потрапляла на фестиваль "Молодість", який на цей час виходить за межі студентського, але так і не робить остаточного вибору між студентським та професійним кіно.

них можливостей сучасного українського студента чи безробітного молодого режисера, який не може взяти державної позики на фільм, як це можуть зробити студенти на Заході, не може, на відміну від американця, заробити кошти, здаючи власну кров - кров у нас традиційно дешева. Молодий канадець не розумів, що справа не тільки в безініціативності української молоді, а в повній відсутності в Україні сьогодні будь-якої

Кадр із фільму "Добрий ранок". Режисер Галина Кувівчак. Україна.

Кадр із фільму "Двійник". Режисери Артур Гураль, Олексій Майстренко. Україна.

вала пов'язана система кінопрокату та кіновиробництва, яка була в руках держави. Це мало свої негативні моменти, та з іншого боку гарантувало не тільки фінансування, а й послідовний відбір тих творчих сил, які народжувалися всередині кіношкіл. Студентський кіноогляд відкривав таланти для того, щоб їм давали кошти на постановки. Тоді Україні, як провінції Москви, було дозволено мати фестиваль студентських фільмів. Москва ж зберігала пріоритет міжнародних зв'язків.

Дебют на той час був окремою, абсолютно конкретною формою. Той, хто робив дебют, належав уже до професійного кіно, а не до студентського. Це була перша картина, знята на професійній кіностудії, коли дебютант повинен був справлятися не тільки з художніми труднощами, але й з фінансовими. Для підтримки початкуючих режисерів на "Мосфільмі" було засновано об'єднання "Дебют". 1987 року під егідою Держкіно та Спілки кінематографістів України "Дебют" було створено і у нас. Він

З 1991 року, коли держава фактично припинила фінансувати кіно, стався радикальний переворот у долі українського кінематографа. "Дебют" фінансувався не за рахунок коштів, виділених на кіно, а окремим рядком Радою Міністрів. З 1993 року цей рядок зник, і почалася агонія молодого українського кіно, яка фактично закінчилася смертю "Дебюту". Під час однієї з прес-конференцій на XXV фестивалі "Молодість" кінорежисер Віктор Гресь почав свій виступ словами: "Я очолюю вже мертве сьогодні об'єднання "Дебют". Держава не дає коштів на молоде кіно. Представити на конкурс цього року просто нічого". На цю репліку здивований Патріс Берген, студент з Канади, сказав, що молоді люди не повинні чекати грошей від держави, а добувати їх самостійно, так, наприклад, як це зробив він сам, знявши фільм на власні кошти. Здивування Патріса Бергена можна пояснити, бо він живе в абсолютно іншій, налагодженій системі й не уявляє життєвого рівня та соціаль-

налагодженої схеми кіновиробництва. Однак сумно, що логікою Патріса Бергена керуються на державному рівні ті, хто внаслідок або некомпетентності, або байдужості, або корумпованості кинув абсолютно не готову до цього культуру в ринок. Як наслідок, на сьогодні: міжнародний фестиваль, присвячений молодому кіно, проходить в країні, яка власного молодого професійного кіно немає.

Яку ж мету сьогодні ставить перед собою фестиваль?

- Кінофестиваль поєднує в собі декілька ідей, - говорить Андрій Халпахчі. - По-перше, це певне середовище, зустріч молодих кінематографістів. По-друге, фестиваль повинен виявляти якісь нові тенденції в кіно, особливо, коли це дебют... Нам би не хотілося відходити від своєї концепції. Це єдиний фестиваль у світі, де кожен режисер має можливість протягом якогось відтинку часу презентувати свої фільми тричі: коли був студентом, коли зробив першу короткометражну

стрічку і коли зробив першу повнометражну роботу. І це цікаво, бо це можливість подивитися на шлях розвитку молодого режисера.

Але крім того, що це єдиний такий фестиваль у світі, він єдиний відомий міжнародний кінофестиваль в Україні, і його концепція не повинна ігнорувати сьогодинішній кінопроцес з його фінансовими проблемами, з відсутністю регульованих інвестицій держави, з

Кадр із фільму "Сюрприз".
Режисер Файт Гелмер.
Німеччина.

дестабілізацією виробництва студентських фільмів та неможливістю створення справжніх дебютів, з приходом в кіно непрофесійних продюсерів, які хотіли спробувати себе у виробництві фільмів і давали гроші хаотично та спорадично, з розгубленістю творчої ланки, з гарячим прагненням всіх кінематографістів до міжнародних контактів, які в наш час стали не тільки питанням престижності, а й питанням виживання кожного режисера-кінематографіста.

Дирекція фестивалю, звичайно, намагається поступово ставити його на рейки ділових контактів (про це свідчить, зокрема, копродюсерський семінар, проведений під час фестивалю). А. Халпахчі говорить про можливість створення кіноринку, який відбуватиметься паралельно з кінопоказом.

Однак складна еклектична структура фестивалю сьогодні (аж чотири розділи конкурсної програми, поєднання студентського та професійного кіно), звичайно, утруднюватиме цей процес, тому що

із Заходу повинні приїздити люди, яких цікавить саме та концепція, якою займається фестиваль. Якщо це фестиваль документальних фільмів, то повинні приїздити продюсери документального кіно. Якщо ігрові короткометражні дебюти, то треба будь-що добиватися приїзду відповідних продюсерів. Тобто, тепер ринок, в якому ми опинилися, диктує фестивалю свої умови: необхідно шукати стиль, спроможний дати кінематографістам ті контакти, які б забезпечували можливість творчого життя. З надією на такі контакти приїздитимуть і конкурсанти з інших країн, що надасть фестивалю іншої ваги в кінематографічному світі.

Та все це справи майбутнього. "Молодість-ХХУ" зробила свою справу, кияни мали свято кіно, а кіногурмани, яким не зрадило терпіння, змогли знайти щось цікаве і несподіване серед робіт тих, хто сказав своє перше слово в кіно. Члени журі та організатори фестивалю, до яких мені доводилося звертатися із запитанням щодо рівня конкурсної програми, якось однотайно починали відповідь з того, що можна в загальному звести до славнозвісного запитання: "А де тепер добре?" І в цьому, певне, є сенс. Молоде кіно теж відображає загальний стан столітнього ювіляра і в цілому стан сучасної цивілізації з її руйнівним впливом на душу людини, а, отже, і на культуру та мистецтво. Але в молоде кіно з надією вдивляються всі, кому не байдуже майбутнє кінематографа як мистецтва, і намагаються в сьогоднішніх дебютах прочитати його завтрашній день. Тому не будемо більше про сумне.

Найвдалішою виявилася програма студентських фільмів, серед яких справді виділялися роботи київських студентів. Виділялися вони не професійним рівнем, як "Ватерландерс" Сімони Ван Дюсельдорп з Нідерландів, чи "Сюрпрайз" Файта Гелмера з Німеччини, не дотепністю, як остання зупинка "ковбоя-екзистенціаліста" Адама Блейклока з Австралії. Українські роботи якось навіть наївно повертали глядача до найпростіших речей, які свідчили про одвічний зв'язок з буттям, з

еством, не збоченим надмірними пристрастями, сповненим Того прагнення до життя, яке завжди було властиве українському кінематографові. "Я вражений фільмом Галини Кувівчак "Добрий ранок", - сказав член міжнародного журі фестивалю Рон Голловей. - Ця проста історія, яку розповідає молодий автор, вражаючи, вона просто схожа на одну з історій "Декалогу" Кешльовського". Таке порівняння може, звичайно, когось здивувати, але західний митець, так високо оцінюючи роботу київської студентки, висловлював глибоку ностальгію за тими загальнолюдськими цінностями в кіно, які воно втрачає в своєму прагненні будь-що розважити, здивувати, не втомити глядача (та і автора) зайвими проблемами. Свого часу фільми "Декалогу" потрясли кінематографічний світ, бо нагадали, що від часів Адама людина так і залишається створінням, якому Бог дав свободу вибору між добром і злом, поклавши на неї відповідальність за вибір. Як і Кешльовський, Галина Кувівчак випробовує своїх героїв - звичайних людей - у життєвих ситуаціях, які починають вимагати від них серйозного морального вибору. Молода режисерка продемонструвала своє прагнення до мистецтва, яке очищує переживанням, і, певне, це визначило рішення журі присудити фільмові приз за кращий студентський фільм.

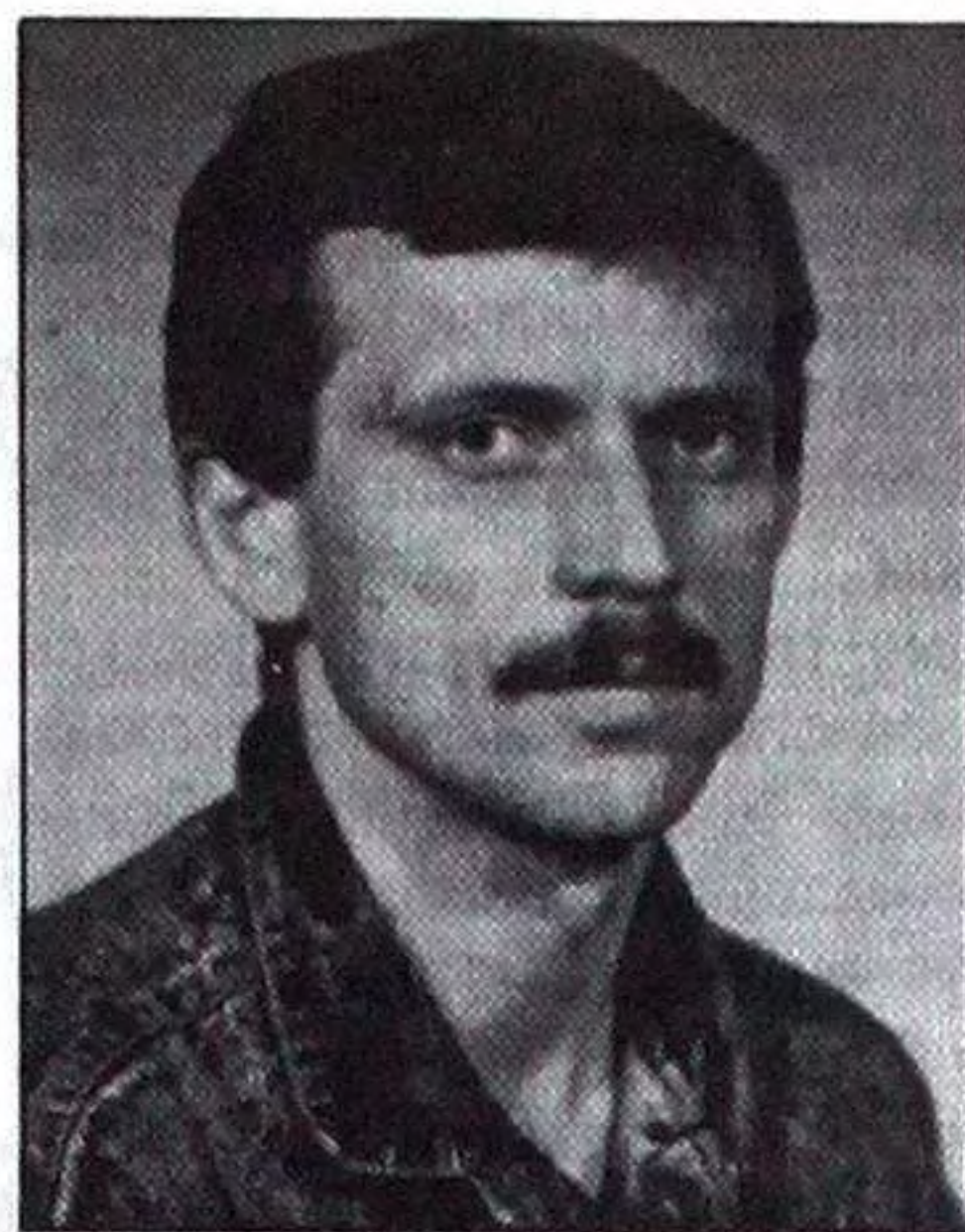
Незвичайною увагою, гумором, справжньою любов'ю до життя пройнята документальна стрічка Сергія Дворцевого "Щастя", яка отримала Головний приз за кращий неігровий фільм. З одного боку, це документальна розповідь про життя сім'ї киргизьких пасутхів. З іншого - це сумна і весела притча про пошуки людиною щастя, Синього Птаха, який чомусь весь час відлітає за горизонт. Автор фільму "Дай Боже" французький режисер Жан Бойко в пошуках свого Птаха приїздить на Україну, батьківщину своїх батьків, щоб побачити цю землю, зрозуміти її людей, а разом з тим, знайти і зрозуміти себе. Разом із стрічкою Миколи Шавеля (Україна) "Жити сумно, помирати смішно" фільм було нагороджено спеціальним дипломом журі.

У розряді короткометражних дебютів українських картин, як уже відзначалося, не було. Одна з найкращих стрічок цього розділу "Кулачні бої - справа любовна" належала Марині Казніній (Росія), колишній випускниці Київського театального інституту. Поїхавши до Єкатеринбурга, Марина отримала можливість зняти перший фільм. До речі, як показав фестиваль, кіно Росії у своєму розвитку почало відходити від центру і цікаві поцеси відбуваються на периферії.

Саме на такі процеси і звернуло увагу Міжнародне журі фестивалю на чолі з Юрієм Ілленком, віддаючи Гран-прі стрічці "Сабс" Гліба Телешова з Владивостока. Ця повнометражна картина, зроблена непрофесійним кінорежисером за твором Джека Керуака, одного з кумирів американської молоді 60-х, зовсім не викликала захоплення публіки. Мирон Черненко, один із членів журі, пояснюючи це рішення, разом з тим, намагаючись точно визначити творче обличчя саме цього фестивалю, сказав:

- Це не найкращий фільм. Але це єдиний фільм на фестивалі ніби завтрашній. Адже існують ще такі позаестетичні категорії, як творче безрозсудство. У Владивостоку, де немає ніяких уявлень про кінематографічні традиції, людина зуміла зробити картину, використовуючи одночасно і кліповий кінематограф, і анімацію, і американський жанр роуд-муві. І все разом це виявляється чимось гармонійним. В тому, щоб зробити таке кіно, не знаючи правил, є якесь кінематографічне варварство, яке здалося значно цікавішим, ніж, наприклад, абсолютно пригладжений німецький фільм "Пісні Марії".

Ну що ж, важко сьогодні сперечатися про завтрашній день. Хоча дирекція "Молодості" вже думає про наступний фестиваль. Вступ до FIAPF дає надію на те, що будуть налагоджуватися зв'язки з великими кінематографістами, з'являться їхні продюсери, і це дасть фестивалю той рух і напрям, що так необхідний українському кіномистецтву. Драматичне становище, в якому опинилося українське кіно, зобов'язує перетворити фестиваль з місця дружніх зустрічей в місце зустрічей робочих.

Юрій
ЗАЗИМКО

Діти німого Бога...

(документальне кіно на фестивалі)

Ось чоловік, що навпроти білої стіни годинами крокує по колу... Щоб не знятися, не здичавіти в кам'яному мішку московської в'язниці, офіцер наполеонівської армії Жан-Віктор Понселе відновлює в пам'яті знання з геометрії, отримані ним на лекціях знаменитого Карно...

Той офіцер врятується й повернеться додому. 1822 року він опублікує трактат "Проекційні властивості геометричних фігур". І саме звідти, з самоти і приреченості, з ідеї й бажання бачити на прямокутній площині уявні відображення фігур і предметів, бере свій початок одне з найбільших чудес нашого століття: сіпета, - удосконалена кінематографічна проекція.

На першому сеансі рухомих світлин 28 грудня 1895 року в паризькому кафе "Гранд" були присутні (за кількістю проданих квитків) тридцять три споглядальники того дива. Тепер неможливо підрахувати, скільки людей з того часу мали змогу бодай ненадовго сховатися від власної безпритульності в теплій темряві глядацького кінозалу, який ставав місцем народження наших мрій і фантазій. Не випадково, що цьогорічний міжнародний кінофестиваль студентських та дебютних фільмів "Молодість" відкривався показом тієї столітньої молоді люм'єрівської

стрічки. Звільнені з-під влади згубного часу, на екрані рухаються чоловіки і жінки, яких давно вже немає на цьому світі; прибувають на свій професійний конгрес фотомайстри; подружжя за обіднім столом годує дитину; з дощаного пірса прямо в морські хвилі один за одним стрибають діти... Ніхто з тих людей ще не знає про завалені трупами поля під Верденом і Марною. Ми теж воліли б про те не знати... Але кіно дає ілюзію не тільки короткого щастя. За допомогою візійних перетворень, екранного співпереживання ми переходимо на зовсім інший рівень буття - у сферу універсального часу, нерозколотого на минуле, сучасне, майбутнє, - у світ, звільнений від історії як ідеологічної фікції, дістаємо змогу повернутися додому - в простір уяви, фантазії, дитячих мрій...

Саме під цим кутом зору спробуємо поглянути на українське документальне кіно в межах конкурсної програми фестивалю "Молодість". Спершу - про дві роботи різних режисерів: "Тисьмениця" Нелі Пасічник та "Дай Боже" Жана Бойка. Ці стрічки за вибором візуального хронотопу - сучасні буттєві й побутові реалії провінційного галицького містечка - дуже схожі поміж собою. Але на цьому, на об-

Кадр із фільму "Тисьмениця". Режисер Неля Пасічник. Учбова студія КДІТМ. 1995.